

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دستورالعمل الزامات و ملاحظات دفاعی و

پدافند غیرعامل

در طرح‌های توسعه و عمران شهری

مصوب مورخ ۹۶/۲/۱۱

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران

فروردین ۱۳۹۶

با توجه به وجود تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های مختلف برای کشور و بویژه شهرها بعنوان کانون‌های اصلی تمرکز جمعیت و فعالیت، رعایت اصول و ضوابط دفاع غیرعامل از ضروریاتی است که در برنامه‌ریزی‌های توسعه ای باید مد نظر قرار گیرد. از این رو و در راستای اجرایی شدن سیاست‌های کلی نظام در امور پدافند غیرعامل (ابلاغی مقام معظم رهبری)، قوانین برنامه‌های پنج ساله چهارم و پنجم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و ضوابط ملی آمایش سرزمین، دستورالعمل الزامات و ملاحظات دفاعی و پدافند غیرعامل در طرح‌های توسعه و عمران شهری با هدف آمادگی جهت مقابله با تهدیدات و کاهش میزان آسیب‌پذیری، به شرح ذیل تهیه گردید.

حوزه شمول

حوزه شمول این دستورالعمل طرح‌های توسعه و عمران شهری شامل طرح‌های جامع، تفصیلی، هادی شهری و تغییرات آنها خواهد بود.

واژگان کلیدی

- ✓ **پدافند غیرعامل:** مجموعه اقدامات غیر مسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌باشد. (سیاست‌های کلی نظام در خصوص پدافند غیرعامل ابلاغی توسط مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹)
- ✓ **حریم شهر:** قسمتی از اراضی بلافصل پیرامون محدوده شهر که نظارت و کنترل شهرداری در آن ضرورت دارد و از مرز تقسیمات کشوری یعنی شهرستان و بخش مربوطه تجاوز ننماید.
- ✓ **محدوده شهر:** حد کالبدی موجود شهر و توسعه آتی در دوره طرح جامع و تا تهیه طرح مذکور، در طرح هادی شهر که ضوابط و مقررات شهرسازی لازم‌الاجرا می‌باشد.
- ✓ **مراکز کلیدی:** مراکزی که بنا به دلایل مختلف جزو اولویت‌های اهداف دشمنان قرار داشته و عملکرد کشور، منطقه ای از کشور، شهر، منطقه شهری و ناحیه شهری به آنها وابسته می‌باشد. از جمله:
  - مراکز کلان سیاسی، مراکز تصمیم‌گیری و مدیریت شهری، مراکز مدیریت بحران منطقه‌ای، صدا و سیما و تأسیسات مرتبط، فروشگاه‌ها و مراکز تجاری بزرگ، پل‌های بزرگراهی، ساختمان اصلی بانک‌ها، صنایع دفاعی، ایستگاه‌ها و مراکز عمده حمل و نقل عمومی.
- ✓ **فضای چندمنظوره:** قابلیت بهره‌برداری عملکردهای متفاوت از یک فضای معین در شرایط عادی و بحرانی ناشی از تهدیدهای دشمن (برای مثال فضای امن پناهگاهی، یکی از این فضاها می‌باشد).
- ✓ **مراکز خطرزا:** مراکزی هستند که به صورت بالقوه پتانسیل ایجاد آسیب به دارایی‌ها و اثر منفی بر منافع را دارند. در دستورالعمل حاضر، این مراکز به دو دسته تقسیم شده است.

- ✓ **مراکز خطرزای شهری** نظیر "پمپ‌بنزین، پست و ایستگاه‌های تقلیل فشار گاز و پمپ گاز، ایستگاه‌های CNG، انبارهای نگهداری مواد سمی و خطرزا، انبارهای توزیع کپسول‌های تحت فشار، مراکز تحقیقاتی درمانی حاوی مواد پرتوی-زیستی، مجتمع‌های تجاری حاوی مواد قابل اشتعال / انفجار".
- ✓ **مراکز خطرزای غیرشهری** نظیر "مراکز مهمات‌سازی، مراکز اسلحه‌سازی، زاغه مهمات، تأسیسات هسته‌ای، صنایع شیمیایی و پتروشیمی، نیروگاه‌ها، پالایشگاه، مخازن سوخت و سدها".
- ✓ **بافت نفوذناپذیر:** بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد معابر آن عرض کمتر از ۶ متر دارند (مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، مورخه ۸۵/۲/۱۱، شاخص‌های شناسایی بافت فرسوده).
- ✓ **الزام:** باید و نبایندی که رعایت آن برای به ثمر رسیدن نتایج مطلوب، امری ضروری است.
- ✓ **ملاحظه:** توصیه‌ای که رعایت آن باعث اثربخش‌تر شدن و تحقق یک موضوع می‌شود و جنبه پیشنهادی دارد.

گروه‌بندی شهرها و ارائه الزامات به تفکیک هر گروه

هر یک از شهرها به لحاظ موقعیت سیاسی و حوزه نفوذ خود دارای اهمیت مختلف هستند و در صورت بروز تهدیدات و مخاطرات نیز راهکارهای مختلفی را طلب می‌کنند. در این رابطه، شهرهای کشور را به لحاظ اهمیت سیاسی و بین‌المللی، جمعیت، دوری یا نزدیکی از مرزها، وجود دارایی‌های با اهمیت و ... می‌توان به گروه‌های ذیل طبقه‌بندی نمود:

گروه ۱: مراکز استان‌ها

گروه ۲: شهرهای بالای ۲۰۰۰۰۰ نفر جمعیت بجز مراکز استان‌ها

گروه ۳: شهرهای مرزی

با توجه به اینکه معیار و تعریف دقیق از شهرهای مرزی در دست نمی‌باشد، می‌توان این نکته را مد نظر قرار داد که در حملات اولیه زمینی به صورت تقریبی تا فاصله ۱۰۰ کیلومتری می‌تواند تحت تأثیر قرار گیرد. لذا به طور نسبی شهرهایی که تا فاصله ۱۰۰ کیلومتری از مرز قرار دارند به عنوان شهرهای مرزی در نظر گرفته می‌شوند.

گروه ۴: سایر شهرها

در جداول ذیل، الزامات و ملاحظات مورد نظر برای گروه‌های مختلف شهرها ارائه شده است. شایان ذکر است که موارد ارائه شده در جداول ذیل علاوه بر کاهش خسارات ناشی از تهدیدات انسان‌ساخت، اثرات ناشی از مخاطرات طبیعی را نیز کاهش می‌دهد.

لازم به ذکر است در این دستورالعمل:

علامت ■ به معنای الزام

علامت ● به معنای ملاحظه

علامت -- به معنی شامل نبودن الزام یا ملاحظه می‌باشد.

الزامات و ملاحظات دفاعی و پدافند غیرعامل در طرح‌های توسعه و عمران شهری

موضوع	بند	دایره شمول شاخص منطبق بر طبقه بندی شهرها				اسناد	روش تهیه
		گروه ۱	گروه ۲	گروه ۳	گروه ۴		
حریم و محدوده شهر	۱- در مکان‌یابی مراکز کلیدی، الزامات و ملاحظات پدافند غیرعامل رعایت گردد.	■	●	●	●	تعیین الزامات و ملاحظات مکان‌یابی	رجوع شود به دستورالعمل مکان‌یابی مراکز حیاتی و حساس و همچنین پیوست یک دستورالعمل
	۲- مراکز خطرزای شهری که وجود آن‌ها در داخل محدوده شهر موجب آسیب‌پذیری شهر و کاربری‌های مجاور در زمان تهدیدات می‌شوند نباید در اماکن پر جمعیت و متراکم شهری، مراکز کلیدی و یا در مجاورت یکدیگر جانمایی شود.	■	■	■	■	ارائه الزامات تعیین مکان برای مراکز خطرزای جدید و الزامات جابجایی مراکز خطرزای موجود، ارائه نقشه پراکندگی مراکز خطرزای شهری موجود	شناسایی و دسته‌بندی مراکز خطرزای شهری
	۳- مراکز خطرزای غیر شهری واقع در محدوده شهر که باید به بیرون شهر انتقال یابند، با کاربری‌های خدماتی پشتیبان سکونت مطابق مصوبه شورای عالی (تعریف مفاهیم و کاربری‌های شهری و تدقیق سرانه‌ها) جایگزین شوند.	■	■	■	■	ارائه الزامات تعیین مکان برای مراکز خطرزای جدید و الزامات جابجایی مراکز خطرزای موجود، ارائه نقشه پراکندگی مراکز خطرزای غیرشهری موجود	شناسایی و دسته‌بندی مراکز خطرزای غیرشهری
	۴- جهت‌گیری توسعه شهر به سمت مراکز خطرزای غیرشهری نباشد.	■	■	■	■	اجرای الزام در کنار قوانین و همکاری با مبادی ذیربط	-
	۵- تعیین جهت توسعه شهرهای مرزی که حریم آنها با مرز تلاقی دارند، به سمت مرکز کشور باشد.	--	--	●	--	ارائه الزامات محیطی برای توسعه آبی در تلفیق با سایر اسناد طرح جامع	به کارگیری شاخص‌های انسانی و طبیعی

موضوع	بند	دایره شمول شاخص منطبق بر طبقه بندی شهرها				روش تهیه	اسناد
		گروه ۱	گروه ۲	گروه ۳	گروه ۴		
موقعیت جغرافیایی	۶- از عوارض طبیعی موجود در شهرها در مکان‌بایی مراکز کلیدی در جهت کاهش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدات استفاده بهینه گردد.	■	●	●	●	رجوع به آیین نامه مکانیابی مراکز حیاتی و حساس و پیوست یک دستورالعمل	تعیین الزامات و ملاحظات نحوه استفاده از عوارض به تناسب هر مرکز توسط مهندسان مشاور
	۷- نواحی با امکان استقرار موقت جمعیت در حریم و محدوده شهر، منطبق با ظرفیت مورد نیاز و پتانسیل خدمات‌تیشناسایی گردد.	■	■	■	■	توجه به شاخصهایی همچون زمین، دسترسیها، خدمات درمانی و امدادی و غیره بر اساس معیارهای پدافند غیرعامل و مدیریت بحران جهت تعیین ظرفیت لازم جهت استقرار موقت به استناداردهای امدادسانی در بحران (کنسرسیوم بین‌المللی پناهندگان در ایران (۱۳۸۳) منشور بشردوستانه و حداقل استناداردهای امدادسانی در بحران) مراجعه شود.	اختصاص فضای لازم جهت استقرار موقت جمعیت در اسناد طرح جامع و ارائه نقشه مربوطه

ارائه الزام	بهره‌گیری از آیین نامه مکانیابی مراکز حیاتی و حساس و معیارهای زمین شناسی و مکانیک خاک	■	■	■	■	۸- در انتخاب عرصه‌های ایمن(۱) جهت استقرار مراکز کلیدی شهر، شاخص های زمین شناسی (جنس، نفوذپذیری، تکتونیک، رانش، فرونشست و...) در نظر گرفته شود.	زمین شناسی
اجرای الزام	در نظر گرفتن جمعیت، ارتباط هر یک از تأسیسات آبرسانی و هم افزایی تهدید مورد نظر	■	■	■	■	۹- اصل پراکندگی در توزیع خدمات مربوط به تأمین آب درون شهر در نظر گرفته شود.	منابع آب
نقشه موقعیت و قابلیت‌های منابع آب شرب بر اساس برنامه‌های اخذ شده از وزارت نیرو	شناخت منابع آب پیرامون منطقه و قابل استفاده برای شهر	●	●	●	●	۱۰- منابع تأمین آب متنوع با توجه به پتانسیل‌های موجود درون و پیرامون شهر شناسایی گردد.	
بانک اطلاعاتی از ویژگی‌های جریان هوا، تهیه گلباد و تعیین موقعیت بهینه ایجاد تأسیسات مشمول بند	تعیین باد غالب منطقه و موقعیت مراکز خطرزای شهری و غیر شهری	■	■	■	■	۱۱- به جهت وزش باد در استقرار مراکز خطر ساز به عنوان عامل تشدید کننده ی پیامدهای ناشی از رخداد تهدیدات در تأسیسات توجه شود.	محیط زیست
اجرای الزام	شناسایی منابع آب پیرامونی شهر بر اساس ضوابط وزارت نیرو	■	■	■	■	۱۲- توسعه آتی شهر نباید در حریم آبهای سطحی و روی آبخوان‌های شهر پیشنهاد شود.	

^۱ - عرصه هایی که به لحاظ محیط طبیعی کمترین خطرات (مانند سیل، زلزله، رانش زمین، نشست زمین و ...) را دارا باشند.

موضوع	بند	شمول شاخص منطبق بر طبقه بندی شهرها			
		بندی شهرها			
		گروه ۴	گروه ۳	گروه ۲	گروه ۱
قابلی	۱۳- در برنامه ریزی کاربری زمین با رویکرد چند عملکردی بودن فضا، سهولت دسترسی و تعدد گزینه‌های آن (مانند دسترسی به پایانه‌های حمل‌ونقل، مترو، شبکه معابر شهری) برای کاربری‌های چندمنظوره رعایت شود.	■	■	■	■
	۱۴- دسترسی‌های مناسب به مراکز تأمین ایمنی و امدادسانی موجود مانند درمانگاه‌ها و بیمارستانها، ایستگاه‌های آتش‌نشانی، پناهگاه‌ها، فضاهای باز بزرگ عمومی، در تمامی پهنه‌های شهری پیش‌بینی شود.	■	■	■	■
	۱۵- اراضی مناسب جهت احداث و ایجاد کاربری‌های بزرگ مقیاس شهری در ورودی‌های اصلی شهرها پیش‌بینی شود.	●	■	■	■
اسناد	روش تهیه	ارائه الزامات مربوطه			
ارائه الزامات مربوطه	اجرای بند	ارائه الزامات جهت بهینه‌سازی دسترسی‌های غیره			
ارائه الزامات مربوطه	ارائه الزامات جهت بهینه‌سازی دسترسی‌های غیره	بررسی شرایط فعلی دسترسی‌های مراکز ایمنی و امدادسانی و ارائه راهکارهای بهینه‌سازی			
ارائه الزامات مربوطه	ارائه الزامات جهت بهینه‌سازی دسترسی‌های غیره	شناسایی فضاهای با کاربری چندمنظوره و سنجش مطلوبیت دسترسی‌های پیرامونی			

موضوع	بند	شمول شاخص منطبق بر				اسناد	روش تهیه
		طبقه بندی شهرها					
		گروه ۱	گروه ۲	گروه ۳	گروه ۴		
بافت و سازمان شهری	۱۶- در الگوی توسعه، فرم‌های بازشهری مورد توجه باشد. (به‌استثناء شهرهای مرزی که باید در طراحی ترکیبی از فرم‌های باز و بسته (متراکم) مد نظر قرار گیرد.)	■	■	●	■	الزامات پیشنهادی بر اساس ویژگی‌های منطقه	با استفاده از الگوهای موجود شهرسازی
	۱۷- دریافت‌های نفوذ ناپذیر و غیرمنظم، برنامه‌ریزی جهت اختصاص مسیرهای ویژه‌ای در بیرون از بافت جهت امدادسانی سریع در نظر گرفته شود.	■	■	■	■	الزامات ایجاد و اختصاص مسیرهای ویژه امدادی	شناسایی بافت‌های نفوذناپذیر و سنجش مطلوبیت مسیرهای دسترسی
دسترسی‌ها و حمل و نقل	۱۸- سلسله‌مراتب شبکه معابر شهری، میزان نفوذپذیری و طراحی آن باید امکان تخلیه سریع جمعیت در مواقع بحرانی را تسهیل نماید.	■	■	■	■	رعایت الزام در تهیه نقشه پیشنهادی سلسله‌مراتب شبکه معابر شهری در تلفیق با سایر اسناد طرح جامع	رعایت آیین نامه طراحی راههای شهری ایران
	۱۹- تدابیر لازم جهت استقرار زیر ساخت های امداد و نجات در مجاورت شبکه راههای ارتباطی شهر صورت پذیرد.	■	■	■	■	اجرای الزام در سند ضوابط و مقررات	اجرای الزام در هماهنگی با سازمان های ذیربط
	۲۰- مکانیابی سایت‌های امداد و نجات در مجاورت و نزدیکی معابر بین شهری در حریم شهر	■	■	■	■	اجرای الزام در سند پهنه بندی حریم طرح‌های جامع	اجرای الزام با هماهنگی دستگاه مرتبط
	۲۱- به منظور کاهش خطر ریزش آوار در مسیر امداد رسانی، حداکثر ارتفاع ساختمانهای شهر نباید بیشتر از سه برابر عرض معبر دسترسی باشد.	■	■	■	■	اجرای الزام در سند ضوابط و مقررات	مبحث ۲۱ مقررات ملی ساختمان.
	۲۲- الگوی توسعه شبکه معابر اصلی شهرهای مرزی باید موازی با مرز باشد و شبکه‌های عمود بر آن باید کوتاه و غیر ممتد باشد.	--	--	■	--	اجرای الزام	---

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.